

HOLY SEE PRESS OFFICE

EMBARGO

until speech delivered
check against delivery

6

GREECE – Athens – 04.12.2021 – 12.45

**Meeting with Authorities, Civil Society and the Diplomatic Corps
Presidential Palace**

Address of the Holy Father

Unofficial text – Working translation

Κυρία Πρόεδρε της Δημοκρατίας,
Μέλη της Κυβερνήσεως και του διπλωματικού Σώματος,
επιφανείς θρησκευτικές και πολιτικές Αρχές,
αξιότιμοι Εκπρόσωποι της κοινωνίας και του κόσμου της κουλτούρας,
Κυρίες και Κύριοι !

Σας χαιρετίζω εγκαρδίως και ευχαριστώ την Κυρία Πρόεδρο για τα λόγια με τα οποία με υποδέχθηκε και μου απηύθυνε εκ μέρους σας και εκ μέρους όλων των ελλήνων πολιτών. Είναι τιμή να βρίσκεται κανείς σ' αυτή την ένδοξη πόλη. Συμμερίζομαι τα λόγια του Αγίου Γρηγορίου του Ναζιανζηνού: «'Αθήνας τὰς χρυσᾶς τῶν καλῶν προξένους(...), λόγους ἐπιζητῶν, εὐδαιμονίαν ἐκομισάμην» (*Λόγος 43, 1-4*). Έρχομαι ως προσκυνητής σ' αυτούς τους τόπους που υπερεκχειλίζουν από πνευματικότητα, μόρφωση και πολιτισμό για να αντλήσω την ίδια ευδαιμονία που ενθουσίασε τον μεγάλο Πατέρα της Εκκλησίας. Ήταν η χαρά (που αισθανόταν) καλλιεργώντας τη σοφία και συμμεριζόμενος την ωραιότητά της. Μια ευδαιμονία, λοιπόν, όχι ατομική και μεμονωμένη, αλλά η οποία, γεννημένη από τον θαυμασμό, τείνει προς το άπειρο και ανοίγεται στην κοινότητα. Μια ευδαιμονία σοφή, που από αυτούς τους τόπους διαχύθηκε παντού: χωρίς την Αθήνα και χωρίς την Ελλάδα η Ευρώπη και ο κόσμος δεν θα ήταν αυτό που είναι. Θα ήταν λιγότερο σοφοί και λιγότερο ευδαίμονες.

Από εδώ διευρύνθηκαν οι ορίζοντες της ανθρωπότητας. Και εγώ αισθάνομαι την πρόσκληση να υψώσω το βλέμμα και να ατενίσω το πιο υψηλό σημείο της πόλεως, την Ακρόπολη. Ορατή από μακριά για τους ταξιδιώτες που, κατά τη διάρκεια χιλιετιών, την πλησίασαν, πρόσφερε μια αδιάσειστη αναφορά στη θεότητα. Είναι το κάλεσμα για διεύρυνση των οριζόντων *προς τα Άνω*: από το Όλυμπο την Ακρόπολη, το Άγιον Όρος, η Ελλάς καλεί τον άνθρωπο κάθε εποχής να προσανατολίσει το ταξίδι της ζωής προς τα Άνω. Προς τον Θεό, διότι έχουμε ανάγκη της υπερβατικότητας για να είμαστε αληθινοί άνθρωποι. Και ενώ σήμερα στη Δύση, που από εδώ προήλθε, υπάρχει η τάση να συσκοτισθεί η ανάγκη του Ουρανού, μέσα στην παγίδα της φρενιτίδας χιλιάδων επίγειων δρόμων και στην αχόρταγη απληστία μιας κατανάλωσης που αποπροσωποποιεί, αυτοί οι τόποι μας προσκαλούν να αφεθούμε στο θαυμασμό του απείρου, στην ωραιότητα του είναι, στη χαρά της πίστεως. Από εδώ πέρασαν οι οδοί του Ευαγγελίου, που ένωσαν την Ανατολή και τη Δύση, τους Αγίους Τόπους και την Ευρώπη, την Ιερουσαλήμ και τη Ρώμη. Αυτά τα Ευαγγέλια, για να φέρουν στον κόσμο την καλή είδηση του φιλανθρώπου Θεοῦ, γράφηκαν στα ελληνικά, γλώσσα αθάνατη, που χρησιμοποίησε ο Λόγος για να εκφρασθεί, γλώσσα της ανθρώπινης σοφίας που έγινε γλώσσα της θείκης Σοφίας.

Αλλά σ' αυτήν την πόλη το βλέμμα εκτός προς τα Άνω, ωθείται και *προς τον άλλον*. Μας το θυμίζει η θάλασσα, πάνω στην οποία έχει η Αθήνα στραμμένο το πρόσωπό της, θάλασσα που προσανατολίζει το κάλεσμα αυτής της γης, που βρίσκεται στην καρδιά της Μεσογείου για να είναι γέφυρα μεταξύ των εθνών. Εδώ μεγάλοι ιστορικοί με πάθος διηγήθηκαν τις ιστορίες των κοντινών και των μακρυνών λαών. Εδώ, κατά τη γνωστή φράση του Σωκράτη, άρχισαν οι άνθρωποι να αισθάνονται πολίτες όχι μόνο της πατρίδος τους, αλλά ολοκλήρου του

κόσμου. Πολίτες: εδώ ο άνθρωπος συνειδητοποίησε ότι είναι «ζών πολιτικών» (βλ. Αριστοτέλους *Πολιτικά*, Α', 2) και, ως μέλος μιας κοινωνίας, είδε στους άλλους όχι τους υποτελείς, αλλά τους πολίτες, μαζί με τους οποίους θα οργάνωνε την πόλη. Εδώ γεννήθηκε η δημοκρατία. Η κοιτίδα, μετά από χιλιετίες, έγινε μία οικία, μία μεγάλη οικία λαών δημοκρατικών: αναφέρομαι στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο όνειρο ειρήνης και αδελφοσύνης που παριστάνει για τόσους λαούς.

Εν τούτοις, δεν μπορεί κανείς παρά να διαπιστώσει με ανησυχία ότι σήμερα, όχι μόνο στην ευρωπαϊκή ήπειρο, παρατηρείται μια *οπισθοδρόμηση της δημοκρατίας*. Η δημοκρατία απαιτεί τη συμμετοχή και τη σύμπραξη όλων και επομένως ζητεί κόπο και υπομονή. Είναι σύνθετη, ενώ ο αυταρχισμός κινείται γρήγορα και, οι εύκολες διαβεβαιώσεις που προτείνει από τους λαϊκισμούς, φαίνονται δελεαστικές. Σε διάφορες κοινωνίες, που ανησυχούν για την ασφάλεια και είναι αναισθητες λόγω του καταναλωτισμού, η κούραση και η δυσαρέσκεια οδηγούν σε ένα είδος «δημοκρατικού σκεπτικισμού». Αλλά η συμμετοχή όλων είναι μια θεμελιώδης απαίτηση. Όχι μόνο για να επιτευχθεί ο αντικειμενικός κοινός σκοπός, αλλά διότι ανταποκρίνεται σ' αυτό που είμαστε: όντα κοινωνικά, ανεπανάληπτα και συγχρόνως αλληλοεξαρτώμενα.

Αλλά υπάρχει επίσης και ένας σκεπτικισμός έναντι της δημοκρατίας, προερχόμενος από την απόσταση των θεσμών, από τον φόβο της απώλειας της ταυτότητας, από την γραφειοκρατία. Το φάρμακο σ' αυτό δεν βρίσκεται στην μανιασμένη αναζήτηση δημοτικότητας, στη δίψα προβολής, στην αγγελία υποσχέσεων που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν ή στην προσκόλληση σε αφηρημένους ιδεολογικούς αποικισμούς, αλλά βρίσκεται στην καλή πολιτική. Διότι η πολιτική είναι καλό πράγμα και έτσι πρέπει να είναι στην πράξη, ως υπέρτατη υπευθυνότητα του πολίτη, ως *τέχνη του κοινού αγαθού*. Για να υπάρξει πράγματι συμμετοχή στο κοινό αγαθό, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή, θα έλεγα πρωταρχική, στις πιο αδύναμες ζώνες. Αυτή είναι η ακολουθητέα κατεύθυνση, την οποία ένας πατέρας ιδρυτής της Ευρώπης έδειξε ως αντίδοτο στις πλώσεις που εμψυχώνουν τη δημοκρατία αλλά που κινδυνεύουν να την επιδεινώσουν: «Γίνεται πολλή συζήτηση για το ποιος πηγαίνει αριστερά ή δεξιά, αλλά το σημαντικό είναι να προχωρεί, και να προχωρεί σημαίνει να βαδίζει προς την κοινωνική δικαιοσύνη» (A. De Gasperi, *λόγος που εκφωνήθηκε στο Μιλάνο*, 23 Απριλίου 1949). Μια αλλαγή βηματισμού υπ' αυτή την έννοια, είναι αναγκαία, ενώ, από την εικονική επικοινωνία μεγεθύνονται και διαδίδονται καθημερινά φόβοι και γίνεται επεξεργασία θεωριών για αντιπαράθεση των μεν προς τους δε. Ας βοηθηθούμε μάλλον για να περάσουμε από τον *κομματισμό στη συμμετοχή*, από τη δέσμευση να υποστηρίξουμε μόνο τη δική μας θέση, στην ενεργό συμμετοχή για την προαγωγή όλων.

Από τον κομματισμό στη συμμετοχή. Είναι το κίνητρο που πρέπει να μας ωθεί προς διάφορα μέτωπα: σκέπτομαι το κλίμα, την πανδημία, την κοινή αγορά και ιδίως τις διάσπαρτες φτώχειες. Είναι προκλήσεις που απαιτούν μια συγκεκριμένη και δραστική συνεργασία. Τις έχει ανάγκη η διεθνής κοινωνία, για να ανοίξει οδούς ειρήνης μέσω μιας πολυπλευρικότητας που δεν θα καταπνιγεί από υπέρμετρες εθνικιστικές αξιώσεις. Τις έχει ανάγκη η πολιτική, για να θέσει τις κοινές ανάγκες πάνω από τα ιδιωτικά συμφέροντα. Πιθανόν να θεωρηθεί ουτοπία, ένα ταξίδι χωρίς ελπίδα μέσα σε μια τρικυμισμένη θάλασσα, μια οδύσσεια μακρινή και μη πραγματοποιήσιμη. Και όμως, το ταξίδι σε μια ταραγμένη θάλασσα, όπως διδάσκει το μεγάλο ομηρικό έπος, είναι συχνά η μόνη οδός. Και φθάνει στον σκοπό του αν εμψυχώνεται από την ελπίδα της οικίας, από την αναζήτηση να προχωρήσει ομαδικά. Επί τη ευκαιρία, θα ήθελα να ανανεώσω την εκτίμησή μου για την όχι εύκολη διαδρομή που οδήγησε στη «*Συμφωνία των Πρεσπών*», που υπογράφηκε από αυτή τη Δημοκρατία και εκείνη της Βόρειας Μακεδονίας.

Κοιτάζοντας ακόμη τη Μεσόγειο, θάλασσα που μας ανοίγει προς τον άλλο, σκέπτομαι τις δύο γόνιμες ακτές της και στο δέντρο που θα μπορούσε να αναδειχθεί ως σύμβολο: την ελιά, της οποίας μόλις συλλέχθηκαν οι καρποί και που συνενώνει διάφορες χώρες οι οποίες αντικρίζουν την ίδια θάλασσα. Είναι λυπηρό, κατά τα τελευταία χρόνια, να βλέπει κανείς τόσες αιωνόβιες ελιές να καίονται, να γίνονται παρανάλωμα του πυρός, εξ αιτίας δυσμενών μετεωρολογικών συνθηκών, που κι αυτές προκλήθηκαν από τις κλιματικές αλλαγές. Ενώπιον αυτού του τραυματισμένου τοπίου της θαυμαστής αυτής Χώρας, το δέντρο της ελιάς μπορεί να συμβολίσει τη θέληση για αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσεως και των καταστροφών της. Μετά τον αρχικό κατακλυσμό που διηγείται η Βίβλος, ένα περιστέρι επέστρεψε πράγματι στον Νώε, φέροντας «στο ράμφος του χλωρό φύλλο ελιάς» (*Γεν 8, 11*). Ήταν το σύμβολο της εκκίνησης, της δύναμης να επαναρχίσει αλλάζοντας τρόπο ζωής, ανακαινίζοντας τις σχέσεις του με τον Πλάστη, τα πλάσματα και την πλάση. Εύχομαι έτσι τις δεσμεύσεις, που έχουν αναληφθεί για τη μάχη εναντίον των κλιματικών αλλαγών, να τις συμερίζονται όλο και περισσότεροι και να μη είναι μόνο επιφανειακές, αλλά να πραγματοποιηθούν με σοβαρότητα. Στα λόγια ας ακολουθήσουν τα έργα, για να μην πληρώσουν τα παιδιά τη νιοστή υποκρισία των πατέρων. Αντηχούν υπ' αυτήν την έννοια τα λόγια που ο Όμηρος θέτει στο στόμα του Αχιλλέως: «*Εχθρός γάρ μοι κείνος ὁμῶς Αἴδαο πύλησιν ὅς ἕτερόν μὲν*

κεύθη ἐνὶ φρεσὶ, ἄλλο δὲ εἶπῃ» (Εχθρός μου σαν τις πύλες του Ἄδη εἶναι εκείνος που ἄλλα κρύβει μέσα του και ἄλλα λέγει» (*Ιλιάδα, Ι' 312-313*).

Ἡ ελιά, στην αγία Γραφή, παριστάνει επίσης και μια πρόσκληση να εἴμαστε αλληλέγγυοι, ιδιαίτερα προς εκείνους που δεν ανήκουν στο λαό μας. «Ἐὰν δὲ ἐλαιολογήσῃς, οὐκ ἐπαναστρέψῃς καλαμῆσασθαι τὰ ὀπίσω σου. Τῷ προσηλύτῳ ἔσται». (Όταν τινάζεις τις ελιές σου, δεν θα επιστρέψεις να ξανατινάζεις τα κλαδιά. Ό,τι απομείνει εἶναι για τον ξένο), λέγει η Γραφή. (*Λτ 24, 20*). Αυτή η Χώρα, που έχει ως χαρακτηριστικό την υποδοχή, εἶδε σε ορισμένα νησιά της να καταφθάνει ἕνας ἀριθμὸς συνανθρώπων προσφύγων μεγαλύτερος ἀπὸ τον ἴδιο τον ἀριθμὸ των κατοίκων τους, αυξάνοντας ἔτσι τις δυσχέρειες, που ἀκόμη αισθάνονται τις δυσκολίες της οικονομικῆς κρίσεως. Ἀλλά και η ευρωπαϊκὴ χρονοτριβὴ διαρκεῖ: η Ευρωπαϊκὴ Κοινότητα, μαστιζομένη ἀπὸ εθνικιστικούς εγωισμούς, ἀντὶ να εἶναι φορέας αλληλεγγύης, μερικές φορές εμφανίζεται ἀμετακίνητη και ἀνοργάνωτη. Ἀν κάποτε οι ιδεολογικές ἀντιθέσεις ἐμπόδιζαν την δημιουργία γεφυρῶν μεταξύ ἀνατολῆς και δύσεως της ηπείρου, σήμερα το μεταναστευτικὸ ζήτημα ἀνοίξε ὀπὲς διαρροῆς ἐπίσης ἀνάμεσα στο βορρὰ και το νότο. Θα ἤθελα ἐκ νέου να προτρέψω για μια ἀποψη συνολικῆ, κοινοτικῆ, ἐνώπιον του μεταναστευτικὸ κινήματος, και να ἐνθαρρύνω να δοθεῖ προσοχὴ σ' αὐτούς που ἔχουν μεγαλύτερη ἀνάγκη, ὥστε, ἀνάλογα με τις δυνατότητες της κάθε Χώρας, να γίνουν δεκτοί, να προστατευθοῦν, να ἀναπτυχθοῦν και να ἐνταχθοῦν, στο πλαίσιο του πλήρους σεβασμοῦ των ἀνθρωπίνων τους δικαιωμάτων και της ἀξιοπρέπειάς τους. Περισσότερο ἀπὸ ἕνα κώλυμα για το παρόν, αὐτὸ ἀντιπροσωπεύει μια ἐγγύηση για το μέλλον, για να καταστεί σημεῖο ἐιρηνικῆς συμβιώσεως με ὄσους, που ὄλο και περισσότερο ἀναγκάζονται να ἀποδημήσουν ἀναζητώντας οἰκία και ἐλπίδα. Εἶναι οι πρωταγωνιστές μιας τρομερῆς σύγχρονης οδύσσειας. Με ευχαρίστηση ἀναπολώ, ὅτι ὅταν ο Οδυσσεὺς ἐφθασε στην Ἰθάκη, δεν ἀναγνωρίσθηκε ἀπὸ τους ἀρχοντες του τόπου, που του εἶχαν σφετερισθεῖ οἰκία και ἀγαθά, ἀλλὰ ἀπὸ εκείνους που τον εἶχαν φροντίσει. Ἡ τροφὸς του κατάλαβε ὅτι ἦταν αὐτὸς βλέποντας τα σημεῖα στις ἐπουλωμένες πληγές του. Τα βάσανα μᾶς φέρουν κοντὰ και η ἀναγνώριση ὅτι ἀνήκουμε στην ἴδια εὐθραυστη ἀνθρωπότητα θα μας βοηθήσει για να οἰκοδομήσουμε ἕνα μέλλον πιο ολοκληρωμένο και ἐιρηνικὸ. Ἀς μετατρέψουμε σε τολμηρὴ ἐπικαιρότητα ὅ,τι φαίνεται ἀτυχη ἀντιξοότητα!

Ἡ πανδημία ἐντούτοις εἶναι μία μεγάλη ἀντιξοότης! Μας ἔκαμε να ἀνακαλύψουμε ὅτι εἴμαστε εὐθραυστοι και ὅτι ἔχουμε ἀνάγκη τους ἄλλους. Και σ' αὐτὴ τη Χώρα εἶναι μια πρόσκληση που συνεπάγεται σκόπιμες ἐπεμβάσεις ἐκ μέρους των Ἀρχῶν – σκέπτομαι την ἀνάγκη προσπάθειας για τον ἐμβολιασμό- και ὄχι λίγες θυσίες ἐκ μέρους των πολιτῶν. Ὅμως, ἐν μέσω τῆς κοπώσεως, ἀνοίξε ο δρόμος για ἕνα ἀξιοσημεῖο αἰσθημα ἀλληλεγγύης, για το ὁποῖο η τοπικὴ Καθολικὴ Ἐκκλησία χαίρεται που μπορεῖ να συνεχίσει να συμβάλλει, πεπεισμένη ὅτι αὐτὸ συνιστᾶ την κληρονομία που δεν πρέπει να ἀπολεσθεῖ με την ἀργὴ γαλήνευση της τρικυμίας. Νομίζει κανεῖς ὅτι γράφηκαν για σήμερα μερικές λέξεις του ὄρκου του Ἰπποκράτους, ὅπως η δέσμευση «να κανονίζει κανεῖς τη ζωὴ του για το καλὸ των ἀσθενῶν», να ἀποφεύγει να προκαλεῖ ζημιά ἢ προσβολή» στους ἄλλους, να διασφαλίζει τη ζωὴ σε κάθε στιγμή, ιδιαίτερα στα μητρικὰ σπλάχνα (*πρβλ. Ὀρκος του Ἰπποκράτους, ἀρχαῖο κείμενο*). Εἶναι πάντα σε προνομιούχο θέση το δικαίωμα για φροντίδα και θεραπεία ὄλων, ὥστε οι πλέον ἀδύναμοι, ιδιαίτερα οι ηλικιωμένοι, να μην ἀπορρίπτονται ποτέ. Πράγματι, η ζωὴ εἶναι ἕνα δικαίωμα, ὄχι ο θάνατος, ο ὁποῖος γίνεται δεκτὸς, ὄχι υποβοηθούμενος.

Ἀγαπητοὶ φίλοι, μερικά παραδείγματα της μεσογειακῆς ελιάς μαρτυροῦν μια ζωὴ τόσο παρατεταμένη που προηγήθηκε της ἐμφανίσεως του Χριστοῦ. Εἶναι αἰωνόβια και θα διαρκέσουν, ἀντέξαν στο χρόνο και μας υπενθυμίζουν τη σπουδαιότητα να διαφυλάξουμε βαθιές ρίζες, ἐνισχυμένες ἀπὸ τη μνήμη. Αυτὴ η Χώρα μπορεῖ να ορισθεῖ ὡς η μνήμη της *Ευρώπης* και χαίρομαι που την ἐπισκέπτομαι εἴκοσι χρόνια μετὰ την ιστορικὴ ἐπίσκεψη του Πάπα Ἰωάννου-Παύλου του Β' και κατὰ τη διακοσιοστὴ ἐπέτειο ἀπὸ την ἀνεξαρτησία της. Εἶναι γνωστὴ, ἐν προκειμένῳ, η φράση του Κολοκοτρώνη: «Ο Θεὸς ἔβαλε την υπογραφή του για την ἐλευθερία της Ἑλλάδος». Ο Θεὸς ευχαρίστως βάζει την υπογραφή του για την ἀνθρώπινη ἐλευθερία. Εἶναι το πιο μεγάλο του δῶρο και αὐτὸ που με τη σειρά του ἐκτιμᾶ περισσότερο σ' ἐμᾶς. Πράγματι, Εκείνος μας ἐπλασε ἐλευθέρους και αὐτὸ που περισσότερο τον ευχαριστεῖ εἶναι να ἀγαποῦμε ἐλεύθερα Εκείνον και τον πλησίον. Προς ἀπόκτησὴ του συντελοῦν οι νόμοι, ἀλλὰ ἐπίσης και η ἐκπαίδευση στην υπευθυνότητα και η ἀύξηση ἐνός πολιτισμοῦ του σεβασμοῦ. Με την ευκαιρία αὐτή, ἐπιθυμῶ να ἀνανεώσω την ἐυγνωμοσύνη μου για την νομικὴ ἀναγνώριση της καθολικῆς κοινότητος και διαβεβαιώνω τη θέλησή της να προωθεῖ το κοινὸ καλὸ της ἐλληνικῆς κοινωνίας, προσανατολίζοντας προς αὐτὴ την κατεύθυνση την καθολικότητα που την χαρακτηρίζει, με την ευχὴ ὅτι στον πρακτικὸ τομέα θα της εἶναι πάντα ἐξασφαλισμένες εκείνες οι ἀναγκαῖες συνθήκες για να ἐπιτελεῖ καλὰ την υπηρέσεια της.

Πριν ἀπὸ διακόσια χρόνια, η προσωρινὴ Κυβέρνηση της Χώρας ἀπευθύνθηκε προς τους καθολικούς με λόγια συγκινητικά: «Ο Χριστὸς ἔδωσε ὡς ἐντολή την ἀγάπη προς τον πλησίον. Ἀλλά ποιος ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι

περισσότερο πλησίον σ' εσάς, συμπολίτες μας, έστω κι αν υπάρχουν μερικές διαφορές στη λατρεία; Έχουμε τη μία πατρίδα, ανήκουμε σε ένα λαό. Εμείς οι χριστιανοί είμαστε αδέρφια δια του Τιμίτου Σταυρού». Το να είναι αδέρφια δια του σημείου του Σταυρού, σ' αυτή τη Χώρα, ευλογημένη από την πίστη και τις χριστιανικές παραδόσεις, προτρέπει όλους όσους πιστεύουν στον Χριστό να καλλιεργούν την μεταξύ τους κοινωνία σε κάθε επίπεδο, στο όνομα του Θεού εκείνου που αγκαλιάζει τους πάντες με την ευσπλαχνία του. Υπ' αυτή την έννοια σας ευχαριστώ για τη δέσμευση και σας προτρέπω να εργάζεσθε ώστε να προοδεύει αυτή η Χώρα με το να είναι ανοικτή, συμπεριληπτική και δίκαιη. Από αυτή την πόλη, από αυτό το λίκνο του πολιτισμού υψώθηκε και πάντα ως υψώνεται ένα μήνυμα που προσανατολίζει προς τα Άνω και προς τον άλλο. Στα δελεάσματα του αυταρχισμού ως απαντά με τη δημοκρατία, στην ατομιστική αδιαφορία ως αντιπαραθέτει τη φροντίδα για τον άλλο, τον πτωχό και την πλάση, που είναι οι ουσιώδεις βάσεις για ένα ανακαινισμένο ανθρωπισμό, του οποίου έχουν ανάγκη οι καιροί μας και η Ευρώπη μας. Ο Θεός να ευλογεί την Ελλάδα!
